

NyS

Forfatter:	Rita Therkelsen
Anmeldt værk:	Erik Hansen og Lars Heltoft: <i>Grammatik over det danske sprog</i> , bind 2. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, 2011
Kilde:	<i>NyS – Nydanske Sprogstudier</i> 41, 2011, s. 118-132
Udgivet af:	NyS i samarbejde med Dansk Sprognævn
URL:	www.nys.dk

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Grammatik over det Danske Sprog, Bind 2

RITA THERKELSEN

1. INDLEDNING

Jeg har fået i opdrag at omtale GDS, Bind 2. Bind 2 har titlen Syntaktiske og semantiske helheder, det omfatter kapitlerne III - X, s. 416 – 1167, og det befinder sig i midten af det samlede værk. For at forstå hvad der sker i Bind 2, er forkundskaber ikke blot nyttige, men uomgængelige: Det er nødvendigt at kende de centrale teoretiske præmisser som GDS bygger på, og det er nødvendigt at have en fornemmelse for GDS' overordnede struktureringsprincip som igen er afledt af de teoretiske præmisser. De teoretiske præmisser fremlægges i Bind 1, Christer Platzack redegør fyldigt for dem i sit bidrag i dette nummer af NyS, og jeg begrænser mig derfor til at nævne dem der har betydning for de pointer jeg har valgt at fremlægge i forhold til Bind 2. GDS' overordnede struktureringsprincip kan man derimod ikke læse sig direkte til i GDS, man skal selv udlede det, det er, jf. værkets forkortelse, et Gør-Det-Selv-projekt.

GDS er et digert værk, og man kan let fortabe sig i det. I begge betydninger af udtrykket. GDS er opbygget systematisk i overensstemmelse med det funktionelle teoretiske grundlag og med en analytisk detaljeringsgrad og anskueliggørende eksempelrigdom som ikke er set magen til siden Mikkelsen. Det er fristende og meget let at fortabe sig i de mange lækre detaljer, og det kan i læsningen være svært at finde tilbage til hovedsporet igen. Jeg vil derfor indledningsvist, i afsnittet *Overordnet struktureringsprincip i GDS*, gøre rede for de niveauer som struktureringen følger, herunder især hvordan indholdet i Bind 2 viderefører/uddyrer dele af indholdet i Bind 1.

Herefter følger afsnittet *Indhold i Bind 2*. Det er ikke et udtømmende referat af Bind 2, det er umuligt på den plads jeg har til rådighed, det er et udvalg af steder hvor jeg fortabte mig i store som små interessante analyser, i redegørelser for nye indsigter og i sammenhængende og tankevækkende beskrivelser. Andre grammatisk glade læsere ville prioritere anderledes, men det er hvad jeg valgte at bringe.

Som sagt kan vejen til fortabelsen i GDS være grammatisk glæde ved at dvæle ved udfoldede og velargumenterede analytiske indsigter og rammende eksempler. Det er det der er mest af i GDS. Men der er desværre en anden vej til fortabelse, og det er at GDS ikke altid følger sine egne erklærede principper, terminologien bruges ikke altid konsekvent, og der er interne modsigelser. Og der er selvfølgelig analyser der kan diskuteres. Alt det skal eksemplet genitiv i afsnittet *Vildveje* illustrere. Andre grammatisk kritiske læsere finder andre eksempler.

Til sidst, i afsnittet *Afslutning*, kommenterer jeg kort layout og GDS som referenceværk.

2. OVERORDNET STRUKTURERINGSPRINCIP I GDS

GDS er opbygget sådan at det hele står i kortform i Bind 1, og så bliver der gentaget og uddybet i Bind 2 og 3. Beskrivelsen starter nedefra med de mindste betydningsbærende enheder, nemlig ordklassernes stamme og bøjning, og bevæger sig opad over sætningens enheder (led) til hele sætningen (topologi). Trykforhold medtages kun i den udstrækning det har betydning for grammatikken, nemlig syntaktisk tryk. Men beskrivelsen går altså gennemgående nedefra og op.

Den grundlæggende skelnen i beskrivelsen er mellem *materiale* og *led*, også – og oftest – udtrykt med næstensynonymerne *udtryk* og *indhold*. Betegnelserne *udtryksform* og *form* er synonyme med *udtryk*. Alle betydningsbærende enheder består af et materiale, den rent fysiske fremtrædelsesform, og her bruges de gængse grammatiske betegnelser for ordklasser, bøjningsendelser og led (substantiv, adjektiv, verbum, præsens, præteritum, subjekt, objekt osv.). En betydningsbærende enhed

er et *udtryk* som er bærer af et *indhold*, også kaldet betydning, semantik eller funktion, som det nu falder. Alle betydningsbærende enheder har derfor (mindst) to betegnelser eftersom de beskrives som udtryk eller som indhold, fx kaldes *rødt* i *et rødt bus* på udtrykssiden et adled, på indholdssiden kaldes det et attribut, og på udtrykssiden tales der om *sætninger* (helsætninger og ledsætninger), på indholdssiden tales der om *prædikationer* og *propositioner*. Når der er grund til at skelne mellem udtryk og indhold, er det fordi et og samme materiale kan indgå i forskellige betydningsbærende enheder (ligesom fx ingrediensen citron kan indgå i både rejesalat og citronfromage), og fordi der ikke altid er et én til én-forhold mellem udtryk og indhold. Der kan fx godt være *prædikation* (indhold – at man siger noget om noget) uden at der er *sætning* (udtryk – at der er finit verbum og subjekt), fx i *mig spille klog?* og *hun hørte ham synge*.

Betingelsen for at en sproglig enhed kvalificerer funktionelt grammatisk til at være et udtryk med indhold, er at den indgår i et *paradigme*. Betegnelsen paradigme skal altid læses som indholdsparadigme – semantisk paradigme, betydningsparadigme eller funktionsparadigme, som det nu falder – men paradigmebetegnelsen er altid indholdsmæssig. Der er fx *bestemthedsparadigmet* (under substantivers bøjning). Bestemthedsparadigmets *udtryk* (materiale) er *artiklerne*, fx i singularis *en, et, -en, og -et*. Artiklerne er udtryk for *indholdets bestemmere*, og bestemmerne udgør *bestemthedsparadigmet*. I bestemthedsparadigmet er artiklerne (materiale/udtryk) reduceret til to elementer indholdsmæssigt, bestemt og ubestemt, og der er en betydningsforskel mellem dem. Betydningsforskellen består i om afsender præsenterer substantivets referent som identificerbar for modtager (bestemt) eller ikke-identificerbar for modtager (ubestemt). Det er det helt enkle princip: Bestemmerne, udtrykt ved artiklerne, udgør bestemthedsparadigmet, og der er betydningsforskel mellem bestemt og ubestemt. Men helt enkelt er det alligevel ikke, for det der er indhold på ét niveau, kan blive til udtryk på et andet. Fx kan et substantiv bøjet i bestemthed være et led i en sætning, her et direkte objekt: *jeg køber et bus; jeg læser aviserne*. I sætningsleddet indgår *bestemthed* (og det er alle medlemmer af bestemthedsparadigmet) som *udtryk* i modsætning til substantivets nøgne form, udtrykt ved ingen artikel:

jeg køber lys, jeg læser avis, og betydningsforskellen mellem bestemthed og nøgen form er i indholdssyntaksen at objektet i bestemthedsform (*aviserne* fx) er et selvstændigt led, et argument der har reference til en afgrænselig genstand i verden, mens objektet i nøgen form indgår i et sammensat prædikat (*læse avis* fx), det indgår i en aktivitetsbetegnelse.

Således antydet at der er mange niveauer at holde styr på, kan jeg, kraftigt forenklet, men operativt i forhold til mit ærinde, gentage fra indledningen til dette afsnit at der er tre niveauer i beskrivelsen i GDS: ordklasser og bøjning, sætningens og prædikationens bestanddele (led) og sætningens ledstilling. Og beskrivelsen i GDS er som sagt nedefra og op, et omvendt russisk dukke-princip: Det starter med den lille dame indeni, og der lægges lag på lag udenpå.

I Bind 2 er vi et sted i midten, ved sætningens og prædikationens led, heraf titlen *Syntaktiske og semantiske helheder*. *Råmaterialet* er ordklasserne, dvs. de grammatisk relevante undergrupper som ordklasserne hver især er inddelt i på grundlag af deres semantiske egenskaber, og bøjningsendelserne. *Udtrykket* er ledtyper (som kan bestå af forskelligt materiale), og *indholdet* er ledtypens funktion i sætningen/prædikationen. Bind 2 har tre hovedafsnit: III Nominaler, IV-VIII Prædikatsdannelse og IX-X Frie led, med underkapitler i de sidste to hovedafsnit, som det fremgår. Hovedafsnitenes titler er hentet dels fra udtrykkssiden: en *sætning* består af nominal(er), verbal(er) og (evt.) adverbial(er), dels fra indholdssiden: en *prædikation* består af argument(er), prædikat(er) og (evt.) frie led. Man skal ikke prøve at finde logikken i titlerne, så kommer man aldrig videre, men Bind 2 handler om hvilke udtryk/hvilket materiale sætningens og prædikationens led kan bestå af, hvad det er der binder et led sammen til en helhed, og hvilken funktion leddene har i sætningen og prædikationen.

Og det bliver så beskrevet i mindste detalje. Der er en hovedoversigt i hvert bind og desuden udfoldede indholdsfortegnelser for de enkelte kapitler. Hierarkiseringen i fremstillingen fremgår typografisk i indholdsfortegnelserne ved indryk – jo længere inde, des lavere niveau. Hierarkiseringen fremgår også i teksten af paragrafnumre med under-

paragraffer og underparagraffers underparagraffer, men indholdsfortegnelsen er en god visuel hjælp når man har mistet orienteringen i et kapitel, sæt en post-it seddel ved den.

3. INDHOLDET I BIND 2

Dette afsnit indeholder eksempler på steder hvor jeg i læsningen nød en klar analyse og glædede mig over at de grammatiske landvindinger der er sket siden Paul Diderichsen og Aage Hansen, er indskrevet og udkommet i en ny, stor grammatik. Afsnittet er inddelt i tre dele som følger Bind 2's hovedafsnit: *Nominaler*, *Prædikatsdannelse* og *Frie led*.

3.1 *Nominaler*

I kapitlet lægges der ud med nominalets bøjning, dvs. kasus, og under kasus regnes genitiv ikke for en rigtig kasus fordi dens funktion ikke er sammenlignelig med nominativ og oblik kasus (akkusativ); jeg omtaler genitiv i afsnit 4; og tilbage bliver en kasusmodsætning i pronome-nerne, *hun/hende* fx, hvor nominativ kun bruges ved subjekt, og oblik kasus bruges i alle nominale funktioner, og således også ved subjekt. Og i overensstemmelse med det funktionelle grundsyn, at når der er en udtryksforskel ved den samme funktion, her at et pronominalt subjekt kan stå i både nominativ og oblik kasus, så må der også være en betydningsforskel, redegøres der for den betydningsforskel. Og det falder smukt på plads i ens hoved at vi bruger nominativ når subjektet er anaforisk (referenten er nævnt tidligere), og oblik kasus når subjektet er kataforisk, altså en ny diskursreferent. Subjekter i oblik kasus har derfor et identificerende led tilknyttet, *hende Sofie kommer i morgen*, *ham der altid kommer lige før lukketid*, *brokkede sig i går*, og det følger heraf at når der er en relativsætning tilknyttet som i (1) og (2):

- (1) derfor kan han, der bor i provinsen, ikke deltage
- (2) derfor kan ham der bor i provinsen, ikke deltage

Så er relativsætningen bestemmende (restriktiv) ved oblik kasus og parentetisk ved nominativ.

Fra kapitlet skal også nævnes analysen af substantivets (nominalets) bøjningsendelser (som jeg har brugt som eksempel i afsnit 2) hvor der deles op i to paradigmer: Nøgen form over for bestemthed, fx *hus* over for *et hus*, *huset* hvor nøgen form har betydningen ikke-individueret, bestemthed individueret. Mit hofnummer i grammatikundervisningen er her at splatte en ræv sprogligt ud – det er så simpelt som at fjerne en artikel: *Der ligger en ræv* på vejen. *Der ligger ræv* på vejen. Det andet paradigme er så bestemthedsparadigmet, ubestemt over for bestemt, fx *et hus* over for *huset*, hvor betydningsforskellen er informationsstrukturel. Den todelte analyse kaster en række afklarende indsigter af sig, fx med hensyn til prædikatsdannelse, *spille kort* i modsætning til *spille et kort*, *Mary vinker fra balkon* og *kører i karet* i modsætning til *Mary vinker fra balkonen* og *kører (derefter) i kareten*, med hensyn til prædikativer, *han er idiot*, *hun er læge* (permanent egenskab), over for *han er en idiot*, *hun er en travl læge*, (karakteristik; evt. øjeblikkarakteristik), og derfor kræves der også et attribut til *en læge*. Og den todelte analyse kaster langt hen ad vejen lys over hvad systemet i artikelbrugen er ved henholdsvis utællelige substantiver (stofbetegnelser) og tællelige substantiver (betegnelser for fysisk afgrænselige genstande), fx *øl*, *en øl*, *øllen* og *øl*, *noget øl*, *øllet*. Her er en analyse med vidtrækkende afklarende konsekvenser, det er grammatisk guf.

3.2 Prædikatsdannelse

Hovedafsnittet *Prædikatsdannelse* består som sagt af kapitlerne IV-VIII. Hovedafsnittets titel står kun i oversigterne i begyndelsen af alle bindene, ikke i Bind 2 på s. 625 hvor det starter. Det ville have været rart med en lille indledning der repeterede hvad et prædikat er (det kan man fx finde i Bind 1, s. 112) og med en læsevejledning. Det er der ikke, det starter lige på og hårdt med IV *Diatese og deponens* og derefter V *Tempus*, VI *Modus og modalverber*, VII A *Adjektivers og adverbiers bøjning*, VII B *Sammensat prædikat* og VIII *Sideordning, tilordning, kongruenskonstruktion*. Princippet i opbygningen er nedefra og op på to måder, og det kan vist bedst forklares ved at gå oppefra og ned. En prædikation består af at vi siger noget (prædikat) om noget (argument), fx *Rita* (argument) *tegner og fortæller* (prædikat). Et prædikats materiale er prototypisk et verbum, men behøver ikke at være det. Første valg før der kommer prædikat

ud af munden, er altså *verbum eller ikke verbum*. Vælger vi ikke-verbum, kan vi fx sige *alle ud* eller *på med vanten*. Vælger vi verbum, skal vi vælge mellem *sætning* og *ikke sætning*, det er et valg mellem finit og infinit. Vælger vi infinit, kan vi fx sige *dig gå i kloster*. Vælger vi finit, skal vi vælge modus, dvs. *imperativ eller indikativ*, og vælger vi imperativ, kan vi fx sige *stop lige en halv*. Vælger vi indikativ, skal vi vælge tempus, *præsens* eller *præteritum*, og når vi har valgt det, skal vi tage stilling til om det skal være *aktiv* eller *passiv*. Vælger vi præsens og aktiv, kan vi fx sige *jeg maler soveværelset*. Vælger vi præsens og passiv, skal vi vælge mellem to passiv-former, *s-passiv* og *blive-passiv*. Det er en meget forenklet fremstilling, men det er princippet i det, og hver gang der er et valg mellem former inden for et paradigme, gør GDS omhyggeligt rede for kriterierne for afgrænsningen af paradigmet (hvilke udtryk der hører med) og for betydningforskellen mellem formerne.

Det ene nedefra og op-princip i *Prædikatsdannelse* udmøntes så sådan at beskrivelsen starter med forskellen mellem aktiv og passiv (diatese og deponens). Derefter følger forskellen på tempusformerne, og det bliver temmelig langt fordi det også inkluderer de sammensatte tider. Her kommer det andet nedefra og op-princip ind idet der startes med simpleksformerne, derefter beskrives bestanddelene i de sammensatte tider og til sidst de sammensatte tiders betydning. Derefter følger *Modus og modalverber*, og da modalitetsbegrebet i GDS er meget bredere end traditionens modusforskel mellem imperativ og indikativ, behandles her også modalverber og forskellen mellem *s-passiv* og *blive-passiv*, som i GDS også falder under modalitet. Prædikater kan bestå af mere end verbaler, de kan være sammensat af verbal og substantiv (inkorporering) eller af verbal og prædikativ. Prædikativets materiale udgøres af adjektiver og adverbier (og substantiver, de er afhandlet i kapitel III), og derfor kommer først kapitlet *Adjektivets og adverbiers bøjning*, hvorefter der kan gøres rede for de sammensatte prædikater. Det sidste kapitel handler så om sammenbindingsmekanismer mellem flere prædikater.

Jeg vil fremhæve tre ting. Det første er analysen af forskellen mellem *s-passiv* og *blive-passiv*, det burde være pligtlæsning for alle dansklærere og for formidlingsguruer som fejlagtigt rådgiver om at *blive-passiv* er bedst og mere forståelig end *s-passiv*, og at man bør undgå *s-passiv*.

Kort sagt går forskellen ud på at ved *s*-passiv henviser afsender til en norm, en regel, en udefrakommende nødvendighed, og ved en *blive*-passiv står afsender til ansvar for indholdet. Det kan illustreres kort som forskellen på *skoene skal pudses* (det trænger de til) og *skoene skal blive pudset* (det lover jeg at sørge for at de bliver), eller *dørene lukkes kl. 16* (det står i regelsættet) og *de bliver lukket kl. 16* (og jeg kan bekræfte at den regel bliver overholdt). Men læs selv om det, s. 741 ff.

Den anden ting at fremhæve er prædikativanalysen, og herunder redegørelsen for adverbialprædikativer, fx i *modparten krævede pengene på bordet, de reddede ham ud*. Her bliver nogle af de mange adverbialer i udtrykssyntaksen, og her tænker jeg især på præpositionsforbindelser, klassificeret funktionelt og sat på plads som prædikativer i sætningen – og som (del af) prædikat i prædikationen. Topologisk står de størrelser også på samme plads i sætningen, vist i sætningsskemaet, hvor GDS har en prædikativplads i indholdsfeltet, se Bind 1, s. 324 og i Bind 3.

Og den tredje ting jeg vil fremhæve, er redegørelsen for kongruenskonstruktioner. Det er konstruktioner som *ligger og kører (rundt), står og hænger (på gadehjørnerne), tag og prøv, ring og fortæl*, osv. Det er meget hyppige konstruktioner som ikke har fået meget opmærksomhed, og det er meget velkomment og tiltrængt med en redegørelse for dem. Se s. 979-1008.

3.3 Frie led

Hovedafsnittet består af to kapitler, IX *Adverbialer og dialogiske partikler* og X *Interjektionaler, parentetiske led og subjektive partikler*. Der er til begge kapitler en vejledning/forklarende indledning, det er rart. I kapitel IX præsenteres et nyt bud på oprydning i adverbialerne og en redegørelse for de dialogiske partikler (*jo, da, vist, vel* osv.). En analyse af de dialogiske partikler er nyt i en grammatik (ikke i grammatikforskningen), og her får de nu deres velfortjente plads. Jeg forudser at netop kapitel IX vil blive studeret meget og nøje og vil blive brugt som afsæt for en del diskussioner. Redegørelsen for interjektionaler i kapitel X er også ny i kraft af dens omfang, interjektionaler inddeles i to typer, neutrale og subjektive, og deres materiale og position beskrives. Om interjektionalerne kan man også sige at de nu får deres velfortjente plads i grammatikken.

4. VILDVEJE

Dette afsnit skal vise hvordan læsning i GDS kan være frustrerende. Jeg har som eksempel taget fremstillingen af genitiv i GDS, og det skal illustrere at der i GDS er selvmodsigelser, inkonsekvent brug af terminologi og uklare formuleringer.

4.1 Et eksempel. *Genitiv*.

Som sagt i det forrige afsnit regnes genitiv ikke for en rigtig kasus på linje med nominativ og oblik kasus, genitivs funktion betegnes som ”rangklasse”. Det strider mod ens børnelærdom, og man kan forvente en god forklaring på det. Genitiv introduceres først i Bind 1, s. 171 (som adled), s. 255 (ikke-nominal funktion). Og her citeret fra den mere fyldige introduktion, s. 276: ”Ethvert nominal kan – uafhængigt af hvilket materiale det er bygget af – sættes i genitiv med morfemet –s. Derved omdefineres nominalet fra nominalfunktion til funktion som bestemmer eller prædikativ.” Der gives bl.a. som eksempler *Peters bog, de grønnes politik, hatten er ikke hans*. At nominalet omdefineres til funktion som bestemmer i fx *de grønnes politik*, skal forstås sådan at –s sættes på helheden *de grønne*, og dermed omdefineres den helhed til bestemmer. Der står videre på s. 277: ”Genitiv betegner altså RANGKLASSE, men det angiver ikke status som adled, derimod som BESTEMMER og dermed som kerneled.” Og derefter følger en grafisk analyse af *Peters bog* som er identisk med en analyse af fx *en bog*.

Derefter skal man til Bind 2 for uddybning, først s. 435 under § 2-3 *Nominalbøjning*. Her gentages at genitiv ikke regnes som en del af kasusparadigmet, og, s. 436: ”Bøjningsmønsteret ikke-genitiv vs. genitiv markerer modsætningen nominal funktion vs. adledsfunktion/prædikativfunktion. Genitivformen er både syntaktisk og morfologisk så fjernt fra traditionel kasus at man snarere bør betragte den som en enklitisk postposition.” Her beskrives, som ses, genitiv med adledsfunktion.

På s. 443, § 3 *Genitiv*, kommer den fyldige redegørelse for genitiv. Afsnittet indledes med: ”GENITIVS funktion i moderne dansk er at gøre et nominal til adled, specielt til bestemmer, i et nominalhypotagme – eller til prædikativ.” Her lyder det som om en bestemmer kan fungere som

et adled (hvad GDS vist ikke generelt går ind for). Men vi lander på at genitiv gør et nominal til bestemmer eller prædikatív.

At det er nominalet, altså leddet, der bøjes i genitiv, og ikke substantivet, vises ved hjælp af gruppegenitiven, fx (*den lille pige med svovlstikkerne*)s tragiske død. Og vi får noget at vide om genitivens semantik (meronymi, helhed-del: *Danmarks* (helhed) *kyster* (del), subjektiv og objektiv genitiv).

Derefter følger § 3.5 *Genitiv i attributiv funktion*. Der hedder det s. 448: ”Der findes dog også anvendelser af genitiv der ikke er meronymiske, og derfor heller ikke er bestemmere”. Her står der faktisk at forholdet mellem bestemmer og kategori i et nominal er meronymisk. Det må jeg tænke lidt over. Men § 3.5 handler altså om tilfælde hvor genitiv ikke omdefinerer nominalet til bestemmer:

Der er for det første kvantumsangivelser, fx *tre minutters ventetid*, *nogle minutters stilhed*. Om dem hedder det s. 449: ”At disse genitiver er kvantumsangivelser og ikke bestemmere, fremgår af at de som regel efterfølges af adjektiv i ubestemt form:” Jeg vil dertil bemærke at GDS ikke selv udelukker at en kvantumsangivelse har bestemmerfunktion: På s. 527 står der om kvantumsangivelser: ”Topologisk set er kvantumsangivelserne bestemmere og altså placeret i samme felt som artikler, demonstrative pronomener og genitiver.” Og med hensyn til at de efterfølges af adjektiv i ubestemt form, fx *tre timers ulidelig ventetid*, *nogle minutters dyb stilhed*, så kan det måske skyldes at det genitiviserede led med en kvantumsbetegnelse opfattes som en masse- eller stofbetegnelse, som *noget ulidelig ventetid*. Ved bestemt form i det genitiviserede nominal bøjes adjektivet i bestemthed, *de tre timers ulidelige ventetid*, men så tæller det måske ikke som en kvantumsangivelse mere. Den anden type ikke-bestemmergenitiv er den attributive genitiv, hvor det genitiviserede led fungerer ”rent adjektivisk”. Eksempler er fx *en stor retfærdighedens sejr*, *det glædens budskab*. På mig virker alle eksemplerne som enten gammeldags eller opstyltede, det virker som sprogbrug i udfasning. Tilbage bliver at man ifølge GDS selv ville kunne indlemme kvantumsangivelserne i genitiv i bestemmerkategorien. Men det gør GDS ikke med den begrundelse at genitivbestemmeren er i bestemt form (som *den*, *det*, *de*, *den*

bestemte artikel), og da kvantumsangivelser i genitiv styrer ubestemt form i adjektivet, kan de ikke være bestemmere.

At genitivbestemmeren er i bestemt form, er kun fremgået implicit via argumentationen ved kvantumsbetegnelserne. På side 470 (ingen henvisning dertil i stikordsregisteret) siges det eksplicit, § 6.2 b, *Andre udtryk for bestemthed*: ”Genitivens hovedfunktion i nominalsyntaxmet er at gøre det bestemt:” Det er fx i *naboens kat er blevet kørt over*. Derom siges s. 471:

Egentlig er her tale om en art inferentiel bestemthed: Katten er identificerbar fordi naboen er det osv. Genitivens bestemte form angiver således en forudsætning for at nominalets referent kan være identificerbar.

Ja, den er jeg med på. *Naboen* står i bestemt form, præsenteres som identificerbar, og da katten via genitiven semantisk står i et meronymisk forhold til naboen, præsenteres også katten som identificerbar. Men er det ”genitivens bestemte form” der gør det?

Teksten fortsætter: ”Ubestemt genitiv gør ikke nominalet bestemt”. Det er fx i *en gammel landsbypræsts optegnelser*. Nej, det modsatte ville have været overraskende, men nu har vi så at genitiven er i bestemt form, undtagen når den er i ubestemt form. Udtrykt ved *-s* i begge tilfælde at dømme efter eksemplerne. (Men man kan godt se at de nominaler som bliver genitiviseret, er bøjet i henholdsvis bestemt og ubestemt).

Det ovenfor refererede og citerede er det der står af substantielt om genitiv i GDS. Jeg har for en ordens skyld tjekket alle henvisningerne i stikordsregisteret og lavet elektronisk søgning i alle bindene, og der får man følgende oplysninger som ikke bidrager med afgørende nyt:

Man kan kort læse om genitiv på s. 515, under *proprier* i en anmærkning. ”Definitiv genitiv”, hedder den, fx *Danmarks Rige, Nordjyllands Amt*. Forbindelser med definitiv genitiv skulle ifølge GDS ikke være produktive. Dertil er ingen henvisning i stikordsregisteret, men der er til s. 521 hvor der under § 10.3 *Bestemmere* kort står: ”På nominalets

bestemmerplads står pronomener, pronominale artikler og genitiver.” Og der er henvisning til s. 613 under kentaurnominaler, det er fx *løben, råben, skrigen*, hvor der drages sammenligning til ”genitivparadigmet, der omdanner et nominal til bestemmer.” Der er henvisning til s. 829, under *Adjektivets bøjning: prædikativets materiale*. Der konstateres det at adjektiver ikke bøjes i genitiv, og der henvises til s. 276 og til hovedredegørelsen i kapitel III, § 2-3. Endelig er der en henvisning til s. 1830, om repræsentanter for et led i ekstraposition, der står: ”Repræsentanten kan også være et led i genitiv, enten som bestemmer eller prædikativ.” Eksempler er *Holberg, har du læst nogle af hans epistler, den nye næstformand, er forslaget virkelig hans?* Her betegnes, som det ses, en bestemmer som et led.

Og så vender jeg tilbage til substansen i fremstillingen af genitivens funktion i GDS. Hvad betyder det egentlig at genitiv ikke opfattes som kasus, men som rangklasse? Det står klart at genitiv er en bøjningsendelse på et nominal som omdefinerer nominalet til ikke-nominal funktion. Det står klart at den ene ikke-nominale funktion er som prædikativ. Men om den anden funktion er som adled eller bestemmer er ikke tydeligt, det kommer an på hvor man læser om det. Der hældes kvantitativt nok overvejende til at opfatte den anden funktion som bestemmer. Som bestemmer er den så i bestemt form (hovedfunktion) – når den ikke er i ubestemt form, fremgår det. Og med hensyn til funktionen som prædikativ, så er det interessant at et genitiviseret nominal kan indgå dels i et nominal som bestemmer, dels i en syntaktisk funktion som prædikativ. Hvad er det for en egenskab ved genitiv der bevirker det? Hvad er det for en type prædikativ? Det står der intet om, spørgsmålet bliver ikke rejst, der står ikke andet om prædikativfunktionen end at den findes, og så er der et eksempel. Jeg kan desværre ikke finde et klart svar på hvad genitiv render og laver i det danske sprog i GDS. Nogen må rede trådene ud.

4.2 Kommunikativt udfordret

GDS udviser stedvist symptomer på at være kommunikativt udfordret, der er for mange unødigt kompliceret formulerede passager der sæt-

ter læserens tolkningsevne på en hård prøve. Og der er værre. Your moment of zen:

s. 473: ”Bestemt og ubestemt form er begge referentielle i den forstand at nominalet henviser til eksemplarer eller stofmængder som kan identificeres af modtageren i tekstsituationen. Ved bestemt form forventes modtageren at kunne identificere referenten, ved ubestemt form ikke at kunne identificere referenten.”

s. 633: ”Passivkarakteristikken gælder ligegyldigt hvilken passivform (perifrastisk passiv eller *s*-passiv) der anvendes. De semantiske forskelle mellem de to passivformer har ikke noget at gøre med deres passivkarakteristik, hverken semantisk eller syntaktisk.”

5. AFSLUTNING

GDS er beundringsværdigt smukt tilrettelagt. Det er en kinæstetisk nydelse at holde bøgerne og blade i dem. Visuelt er bøgerne smukke og afbalancerede i layoutet. Hvis man fokuserer på det, vel at mærke, for layoutet påkalder sig ikke umiddelbart opmærksomhed, det udfører sin opgave på fornemmeste vis, nemlig upåfaldende at understøtte indholdet. Og med hensyn til sproglig korrekthed kan man ikke rose forlaget for meget: Jeg har fundet to, siger og skriver to, fejl i Bind 2 og ingen i mine neddyk i Bind 1 og 3. Set i forhold til omfanget betyder det ikke mindre end perfektion på det formelle plan. Og som en lille J ikke-funktionel ting kan nævnes at hvert bind er udstyret med et bogmærkebånd, i matchende farve til overskrifter og kapiteladskillende blade, naturligtvis. Båndene er for korte, men skaden er til at overse, for når man skal læse om et emne i en grammatik som overskrider de 200 sider, hvad GDS jo gør, bruger man mindst, mindst!, 10 post-it sedler. Men pænt ser det ud med båndene, og det fuldender indtrykket af gennemført omhu i tilrettelæggelsen.

At læse og forstå grammatik kræver koncentration, meget koncentration, det er intensiv læsning. Og med hensyn til forståelsen er det GDS' store fortjeneste at de grammatiske pointer altid illustreres med eksem-

pler, mange eksempler. Eksemplerne er hentet fra alle genrer og stillag, fra alle typer medier og fra stort set alle fagområder. Og, udover deres grammatiske anskueliggørende funktion, udgør eksemplerne også velkomne åndehuller i den terminologitunge læsning i brødteksten. Da det er eksempler, svarer det til at man hører en løsreven sætning fra en samtale blandt nogen man lige passerer på gaden eller kører i elevator med, og ikke sjældent er indholdet i eksemplerne i GDS af en karakter som får en til at miste den grammatiske koncentration og prøve at rekonstruere eksemplets kontekst i stedet. Her bare et par smagsprøver: ”en ræv spiser ikke gulerødder”, ”han for ud i køkkenet og åbnede vinduet”, ”dertil kunne man kun komme til fods eller på muldyrryg”, ”stik lige hen (til købmanden) og køb en kylling”, ”det er trist bare at se ’på”, ”på tørresnoren hang der et vådt håndklæde og daskede”.

Der er også befriende oaser af pædagogisk velskrevne passager i GDS, fx s. 508f om *proprier* og unik reference (*proprier* insisterer ikke på at beskrive deres referenter): ”Personer ved navn *Bjørn* behøver ikke at have andet end kønnet og navnet tilfælles, og villa *Havblik* beholder sit navn skønt der foran er bygget et 12-etagers hotel som har taget udsigten over havet. *Møllekroen* er opkaldt efter en mølle på nabogrunden som brændte for 200 år siden, og selvom *Nordisk Kabel og Traad* går over til udelukkende at fremstille søm, kan firmaet beholde sit navn.”

GDS er et erklæret referenceværk (s. 11), og det forklares ikke nærmere hvem målgruppen er, men det er mest for viderekomne, og det er ikke velegnet til hurtige opslag. Jeg anbefaler grundig læsning om det emne man vælger, og det vil sige læsning i mindst to bind, i Bind 1, altid, og i enten Bind 2 eller 3 hvor emnet bliver uddybet, somme tider i alle tre bind, somme tider flere steder i bindene. Det kan hænde at man efter læsningen sidder tilbage dybt forvirret på et højere plan. Der er der ikke andet at gøre end at bevare roen og sin kritiske sans og nyde inspirationen. GDS er et digert værk, det er let at fortabe sig i det, i begge betydninger af udtrykket. Prøv det.

Rita Therkelsen
ritatherkelsen@live.dk

NOTER

- 1 Der bruges også betegnelserne *hovedsætning* og *bisætning*, der er tale om en pragmatisk betydningsmodsatning relateret til diskussionen om ledstilling i Bind 3, og jeg kommer ikke nærmere ind på det her.
- 2 I det følgende bruger jeg kun betegnelsen *pradikation*, og ikke proposition, når jeg taler om det indholdsmæssige modsvar til udtrykkets *sætning*.
- 3 Bemærk at jeg her netop ikke skriver 'kaste *et* lys over'...
- 4 "osv." dækker her over at det samme princip gælder de andre eksempler.
- 5 Jeg har en betroet udgave af satsen inden den sidste korrektur, der er ingen elektronisk udgave offentligt tilgængelig.